

KOMENTARAS: Nenustatomi ekonomikos skatinimo rezultatai

2009.07.15, 10:11

AUDRIUS VASILIAUSKAS

Matant, kokius rezultatus sugeba pasiekti mūsų Vyriausybė, nusvyra rankos. Pradedi norėti, kad nors kas nors būtų padaryta. Pasiūlymų, ką daryti, yra daug. Vien tik Saulėlydžio komisija kiek pasiūlė.

Vienintelis būdas nuspręsti, ar gerai kas nors dirba, tai įvertinti gautus rezultatus. Nes pagerinti įmanoma tik tai, ką gali įvertinti. Kai apie tai verslininkų ratelyje diskutavome paskutinį kartą, man parodė www.skatinimoplanas.lt tinklapį.

Užmetęs akį apsidžiaugiau, kad pagaliau valdžia pradėjo viešai vertinti savo darbų ir įsipareigojimų progresą. Kažkas, atrodytų, tikrai permainingo, pateisinančio ambicingą šios koalicijos pavadinimą – Permainų koalicija.

Bet kuo daugiau naršiau po tą tinklalapį, tuo labiau jis man panašėjo į anekdotą apie programuotojo nuotykius armijoje.

Pasakojama, gavo programuotojas šaudykloje pašaudyti, pagriebė šautuvą ir nesitaikęs išpyškino visus šovinius. Karininkas, nustebintas tokios greito šaudymo manieros, apžiūrėjo taikinį. Kaip ir reikėjo tikėtis, nė viena kulka jo nekliudė. Taigi karininkas konstatavo faktą, kad programuotojas, deja, šaudė labai netaikliai. Tačiau programuotojas, norėdamas įrodyti savo teisumą, prikišo taikinį prie šautuvo vamzdžio ir iššovė. Parodė karininkui taikinyje pramuštą skylę ir sako:

“**Pas mane** viskas veikia sklandžiai, jūs ten išsiaiškinkite pas save”.

Man ne kartą teko nustatinėti tikslo ir efektyvumo vertinimus įvairioms sistemoms. Visus rodiklius skirstau į tris grupes.

Pirma, tai tikslo vertinimai, kurie turi pasakyti, kad mes jau pasiekėme tikslą. Tarkime, jeigu važiuosite iš Kauno į Vilnių, tai kada pasieksite tikslą? Ar kai kirsite ženklą „Vilnius“, ar kai sustabdysite automobilį prie centrinio pašto?

Antro tipo rodikliai yra indikaciniai, jie preliminariai įspėja, kaip mums sekasi. Štai automobilio spidometras rodo, koku greičiu mes važiuojame. Žinodami, kiek kilometrų liko nuvažiuoti, mes galime apytiksliai pasakyti, kada pasieksime tikslą. O jeigu vėluojame, spidometro parodymai mums padeda įvertinti, kokia bauda dar mums nėra pernelyg didelė.

Trečio tipo rodiklius vadinu taip: „viską mesk ir veik“. Jeigu automobilyje užsidegs indikatorius, kad baigiasi degalai, jūsų visi kiti rodikliai tampa nebesvarbūs. Nes jeigu mes nesiimsime veiksmų ir nekoreguosime mūsų plano - tikrai tikslo nepasieksime. Todėl privalome sustoti artimiausioje degalinėje.

Peržiūrint „Ekonominio skatinimo plano“ rodiklius, pirmiausia akis užkliūva už grafos „Atlikta darbų“. Pasižiūrėjau balandžio rezultatus – atlikta 100% darbų, o jau kitą mėnesį procentai sumažėjo. Vadinasi, tai buvo tiesiog mėnesinė ataskaita visiems parodyti, kad šauniai mes dirbame. Man, kaip potencialiam klientui, ši informacija yra visiškai bevertė. Nes žvelgdamas į grafą aš nesužinau, kaip šitie darbai (viena mėnesį nuveikti, o kitą - ne visai) lemia galutinį tikslą. Kai mėnesio progresas yra atsietas nuo ilgalaikio plano (ir galutinio tikslo), jis tėra gražus paveikslukas akims paganyti.

Beje, už kai kurias plano dalis kaip atsakingi asmenys vis dar nurodomi ministerijų sekretoriai. Štai Jūratė Juozaitienė liepos 9 d. vis dar atsako už pastatų šiltinimą, o Rolandas Kriščiūnas - už ES paramos panaudojimą. Ir suprask, žmogau, ar čia kadru reforma nepavyko (sekretorių pareigybės buvo panaikintos nuo liepos 1 d.), ar minėti tarnautojai sutiko skatinti mūsų ekonomiką visuomeniniais pagrindais.

Lendame gilyn. Žiūrime į pinigus ir matome, kad verslo finansavimui birželio 30 d. jau buvo „Paskirta lėšų“ – 91%. Ar tai reiškia, kad jau viskas pinigų nebeliko, nors birželį „Plano įvykdymas“ yra tik ties 60%?

Pirmiausiai atsakykime, koks yra ekonominio skatinimo tikslas? Paimam iš tinklalapio: “Padės verslui išsilaikyti sudėtingu metu”. Malonu, kad mumis rūpinatės, metas tikrai ne lengviausias. O kaip išmatuoti progresą - nebankrutavusiųjų skaičiumi gal?

“Palengvins verslo finansavimo galimybes” - tai kitas plano tikslas. Žiūrime birželį. Mėnesio darbų atlikta tik 60%, lėšų paskirta tą mėnesį 1,3 mlrd. Lt iš planuotų 1,5 mlrd. Lt. Šie 1,3 mlrd. Lt, kai jau atėjo laikas pasirašyti sutartis, virto tik 224 mln., o vykdant šias pasirašytas sutartis pinigų realiai įmonės gavo tik 31 mln. Lt.

Taigi realybėje (įmonių sąskaitose) pinigų atsirado tik 2,066% tos sumos, kuri buvo planuota. Ir jei toks rezultatas pasiektas įdėjus 60% visų mėnesio pastangų, ar tai reiškia, kad net jei būtų buvę atlikta visi darbai, tai realiai įmonių sąskaitose būtų atsідūrę (net?) 3,44% visų suplanuotų pinigų? Ne? Tuomet ką tos grafos reiškia?

Ir ar kas nors į jas žiūrėdamas gali pasakyti, kaip gi sekasi iš tikrųjų? Puikiai ar katastrofiškai?

Dar vienas skatinimo plano tikslas - „Žymiai pagerins verslo aplinką ir sumažins biurokratinę naštą“. Džiugu, kad skiltyje „Verslo aplinkos gerinimas“ netgi suraitytas skaičius, kiek ta biurokratinė našta turi sumažėti - 30%. Skaičius gražus, tik man kyla klausimas – kieno dalis šie 30%, ir kada, po kiek metų ta našta tiek sumažės? Gal tai dalis visų pažymų kiekio, o gal mokesčių? O gal našta skaičiuojama kilogramais, tonomis? Tokiu atveju būtų įdomu sužinoti, kiek sveria dabartinė našta, kad žinotume, kada jau džiaugtis palengvėjimu.

Praktiškai, norint sumažinti biurokratinę naštą, reikia keisti įstatymus. Padarykime prielaidą, kad Ūkio ministerija turi planą, ir pagal jį reikia pakeisti 52 teisės aktus. Bet klausimas - per kurį laiką? Gal per vieną naktį? Jau turime praktikos. Todėl pasiekimas - 15 teisės aktų - nieko nepasako, kaip sekasi vykdyti planą, nes per tą laiką gal atsirado dar 20 aktų, kuriuos irgi reikėtų keisti.

O gal pridėkime rodiklį, kiek žmogaus darbo valandų buvo skirta ir sunaudota vienai pataisai atlikti? Valandas visada galima įvertinti atlyginimu ir bus aiški pataisymo kaina.

O kaip su rodikliu “viską mesk ir veik”? Lietuvoje yra tokia praktika, kad įstatymai įsigalioja tik po pusmečio. Taigi visi pakeitimai turėjo būti atlikti iki liepos pirmos dienos. Ir jeigu tai neatlikta, šis rodiklis turėtų žibėti visu ryškumu.

Ketvirtasis, paskutinis plano tikslas - “Supaprastins ir padarys skaidrius viešuosius pirkimus”. Premjeras Andrius Kubilius per televiziją yra pasakęs, kad per metus dėl neskaidrių viešųjų pirkimų valstybė praranda apie “3-4 milijardus litų”. Ar skatinimo planas ir Saulėtekio pasiūlymų vykdymo grafos gali mums pasakyti, kiek milijonų, o gal ir milijardų yra sutaupyta - juk laikas bėga labai greitai?

Aš tik pažvelgiau į rodiklius, pagal kuriuos galime mėginti nuspėti, kaip sekasi Ūkio ministerijai. O dar turėtų būti rodikliai, orientuoti į klientą. Man, kaip paraiškos teikėjui, visiškai neįdomu, kiek darbų Ūkio ministerija atliko, tačiau labai nekantru sužinoti, kada pinigai atsiras mano sąskaitoje. Gal nuo to reikėtų ir pradėti?

Vykdam pažadus egzistuoja du komponentai. Tai pats pažadas ir jo įvykdymas laiku. Sakykime, kad visi pažadai bus įvykdyti, bet kada? Todėl reikėtų nustatyti standartinį paraiškos nagrinėjimosi laiką. Ir jis neturėtų būti 6 mėnesiai. Nes pinigų verslui reikėjo vakar, o vietoje to sužinojome sprendimą finansuoti po pusės metų.

Beje, kai turime daug pažadų, kaip pasirinkti, kurį pirma vykdyti? Turbūt dauguma esame matę senų hollywoodinių filmų, kur rodomas oro uostų dispečerių darbas. Ten rodo, kaip pirmas pasiekęs oro uostą lėktuvas, bus pirmas ir nutupdytas. Bet jeigu yra eilė, ar dispečeris gali ją keisti?

Mes visi suprantame, kad lėktuvas negali ore būti begalinį laiką, todėl jeigu kuriam nors lėktuvui trūksta degalų, jis pastatomas į eilės pradžią. Ką tai reiškia, jog “trūksta degalų”? Tai reiškia, jog trūksta laiko. Galime padaryti paprastą prioritetų sistemą, kuri nurodytų, kurią paraišką reikia nagrinėti pirmiausia.

Sakykime, kad suradome verslui ir valstybinei institucijai priimtina sprendimą, ir paraiškos išnagrinėjamos per 3 mėnesius. Taigi 3 mėnesius paskirstome į 3 grupes. Žalia - tai liko daugiau negu 2 mėnesiai, geltona – liko nuo 1 iki 2 mėnesių, ir raudona - iki sprendimo pranešimo liko mažiau nei mėnuo. Taigi dabar valstybinė institucija pirmiausia dirba su raudonomis paraiškomis, toliau geltonomis, ir tik tuomet, kai neliko nei raudonų, nei geltonų paraiškų, dirba su žaliomis. O jeigu pavėlavo, tai siūlau tokias paraiškas nuspalvoti rudai. Tada ataskaita būtų labai paprasta: kiek tą mėnesį buvo raudonų, geltonų, ar žalių paraiškų. Ir norėdami pasakyti, ar gerai toji institucija dirbo, užtektų sužinoti rudų ataskaitų skaičiuką.

Dabar naršydami po skatinimo planą aptinkame daugybę vėluojančių darbų. Kai kurie jų vėluoja po kelis mėnesius. Tačiau niekaip neįmanoma įvertinti to vėlavimo pasekmių. Projektų vadovai puikiai žino, kad vienas vėlavimas iššaukia kitą vėlavimą. Tačiau jei užduotis baigiama anksčiau laiko, kitas, ją sekantis darbus vis tiek bus pradėtas tuo metu, kaip numatyta. Tai reiškia, kad anksčiau laiko užbaigiamos užduotys nekompensuoja vėlavimų. Ir būtent tie vėlavimai nulemia, kada bus baigtas projektas.

Pagal skatinimo plano grafų algoritmą (jei teisingai jį supratau!), su vėlavimu atlikti darbai pagerina to mėnesio, į kurį buvo perkeltas vėluojantis darbas, statistiką. Jei taip būtų vykdomi planai, tarkime, statybose, tai vėluodami užpilti betonu klojinius, sustabdytume visą darbų ciklą. Kol neužbetonuota, negalime išardyti klojinių ir montuoti perdangos. Tačiau skatinant ekonomiką, matyt, eiliškumas ne toks svarbus - galime pirma išmūryti sienas, o pamatus kloti vėluojant tris mėnesius.

Kita vertus, šią Vyriausybę galima būtų pagirti, kad apskritai ryžosi viešinti savo konkrečius darbus ir bandyti kurti matavimų sistemą. Tik žiūriu aš į tas pustuštes, o gal puspilnes grafas, ir galvoju - na, kažką daro, kažką dirba, kažkas kruta. Ir jei toks tikslas - parodyti, kad kažkas daroma - tai jo tikrai neblogai sekasi siekti. Džiugu, kad prasidėjo skaidrumo procesas, tik kol kas sunku suprasti, kokį tą skaidrumą mes matome.

Taigi įvaizdis dar ne viskas - žiūrint į grafą taip ir lieka neaišku, gerai skatinama ta ekonomika, ar nelabai. Tokiu atveju griebiamės geriausio matavimo prietaiso - įmonės sąskaitos banke.